

L. Fuchs: New Kreuterbuch, 1543, Von Wegerich.

Von Wegerich. Cap. XI.

(A) Namen.

Wegerich oder Schaafzungen, würt auff Griechisch und Lateinisch Arnoglossum genent. Es würt auch diß kraut zů Latein Plantago geheysen, welcher name inn den Apotecken bliben ist. Schaaffzung aber würdt es genent derhalben das sein blatt einer

Van weegbree. Kapittel 11.

Namen.

Weegbree of schaapstong wordt in Grieks en Latijns Arnoglossum genoemd. En wordt ook dit kruid in Latijn Plantago geheten welke naam in de apotheken gebleven is. Schaapstong echter wordt het genoemd derhalve dat zijn blad een schaapstong gelijk is.

schaaffzungen gleich ist.

Geschlecht.

Nach anzeygung Dioscorides, und aller allten so von den kreütern geschriben haben, seind des Wegerichs zwey geschlecht, groß und klein. Aber bey uns werden gefunden drey geschlecht, der groß, mittelst, und der spitzig wegerich, den man auch den schmalen nent. Den grossen nent man roten wegerich. Den mittelsten, breyten. Den dritten aber spitzigen wegerich, darumb das er spitzige und schmale bletter hat, wie der groß, breyte. Würt aber roter wegerich der ursach halben geheysen, das seine âher mit dem samen ein wenig rotbraun seind.

(B) Gestalt.

Der groß Wegerich hat breyte bletter wie der Mangolt, die haben außwendig siben ripp, die sich alle am ende des blats gegen der wurtzel zûsamen tragen. Gewindt runde, oder zû zeiten, wie auch Dioscorides meldet, eckete harige stengel, einer spannen hoch, rotfarb, die seind von der mitte an biß an der gipffel zû ringbumb mit samen umgeben und bedeckt. An seinen âhern findt man zû zeiten geele, unnd etwan auch grüne, blûmlin. Sein wurtzel ist zart, zaserechtigt, weiß, in der grösse eins fingers. Der mittelst unnd breyt Wegerich ist ein wenig kleiner. Seine bletter, die auff der erden als ein stern außgebreyt ligen, seind rauch unnd harig, mit siben gefalten rippen, ein yedes blatt so es volkomen ist [65, 66, 67, 68] (C) einer zungen gleich. Die stengel seind rund, harig, spannen hoch, die tragen zû oberst weisse, mit purpurbraun vermischet, geâherte wolriechende blûmen. Die wurtzel ist der votigen gleich. Des

Geslacht.

Naar aantonen van Dioscorides en alle ouden zo van de kruiden geschreven hebben zijn van de weegbree twee geslachten, groot en klein. Echter bij ons worden gevonden drie geslachten, de grote, middelste en de spitse weegbree die men ook de smalle noemt. De grote noemt men rode weegbree. (**Plantago major**) De middelste brede. (Plantago media) De derde echter spitse weegbree, daarom dat het spitse en smalle bladeren heeft zoals de grote brede. (Plantago lanceolata) Wordt echter rode weegbree vanwege de oorzaak geheten dat zijn aren met de zaden een weinig roodbruin zijn.

Vorm.

De grote weegbree heeft brede bladeren zoals de biet, die hebben uitwendig zeven ribben die zich alle aan einde van het blad tegen der wortel tezamen dragen. Gewint ronde of soms, zoals ook Dioscorides meldt, kantige harige stengels van een zeventien cm hoog en roodkleurig, die zijn van het midden aan tot aan de top en ringsom met zaden omgeven en bedekt. Aan zijn aren vindt men soms gele en soms ook groene bloempjes. Zijn wortel is zacht, vezelachtig, wit en in de grootte een vinger. De middelste en brede weegbree is een weinig kleiner. Zijn bladeren die op de aarde als een ster uitgespreid liggen zijn ruw en harig, met zeven gevouwen ribben en elk blad zo het volkomen is [65, 66, 67, 68] een tong gelijk. De stengels zijn rond, harig, zeventien cm hoog, die dragen in het bovenste witte met purperbruine vermengde geaarde welriekende

spitzigen Wegerichs bletter seind schmeler, kleiner, weycher, gletter, und zarter. Seine stengel seind ecket, neygen sich zur erden, tragen zû oberst bleychfarb geâherte blûmen.

Statt seiner wachsung.

Der groÿ Wegrich wechst gern an feuchten orten. Depgleichen auch der spitzig, doch auch an den rheynen, in gârtten, und wisen.

Zeit.

Blûen alle sampt gegen dem Meyen unnd Brachmonat. Der sam mag im Augstmonat gesamlet werden.

(D) Die natur und complexion.

Wegrich kûlet unnd trûcknet im andern grad.

Die krafft und wurckung.

Wegrich bletter trûcknen auß, unnd ziehen zûsamen. Darumb werden sie nûtzlich gebraucht zû allerley bôsen, flüssigen unnd unreynen wunden. Wegerich stellet das blût, unnd die rote rhûr, in sonderheyt der samen mit wein getruncken. Die bletter übergelegt heylen den wolff, unnd alle fliessende schâden. Môgen auch nûtzlich übergelegt werden denen so von wûtenden unnd rasenden hunden gebissen seind. Item dem brand, den hitzigen apostemen, ohrmützel, unnd geschwulsten der drûÿ. Mit saltz übergelegt, vertreiben sie die krôpff. Der safft von den blettern ist gûtt zû der mundfeule, so man den mund zum offtermal (E) im tag darmit wâscht. In die fistel gethan, heylet er dieselbigen. Er ist auch seer bequem den keichenden gegeben, unnd denen so den fallenden siechtagen haben. In die ohren

bloemen. De wortel is der vorige gelijk. De spitse weegbree bladeren zijn smaller, kleiner, weker, gladder en zachter. Zijn stengels zijn kantig, neigen zich tot de aarde, dragen in het bovenste bleekkleurige geaarde bloemen.

Zijn groeiplaats.

De grote weegbree groeit graag aan vochtige oorden. Desgelijks ook de spitse, doch ook aan de akkerkanten, in hof en weiden

Tijd.

Bloeien alle samen tegen mei en juni. Dat zaad mag in augustus verzameld worden.

De natuur en samengesteldheid.

Weegbree koelt en droogt in andere graad.

De kracht en werking.

Weegbree bladeren drogen uit en trekken tezamen. Daarom worden ze nuttig gebruikt tot allerlei boze vloeiende en onreine wonden. Weegbree stelt dat bloed en de rode loop en vooral het zaad met wijn gedronken. De bladeren opgelegd helen de vretende schade en alle vloeiende schaden. Mogen ook nuttig opgelegd worden diegenen zo van razende honden gebeten zijn. Item de brand, de hete gezwollen, oorzweren en gezwollen der klieren. Met zout opgelegd verdrijven ze de krop. Het sap van de bladeren is goed tot de mondvuilheid zo men de mond vaak per dag daarmee wast. In de lopende gaten gedaan heelt het diezelfde. Het is ook zeer bekwaam de kuchenden gegeven en diegene zo de vallende ziekte hebben. In de oren gedaan neemt het weg

gethan, nimpt er hinweg ihten schmerzen. In die augen gethan, leschet er die hitz derselbigen. Dienet auch wol denen so das zanfleisch blütet, und stâts blût außspeien. Gemellter safft getruncken, oder in die weiblichen scham gethan, stopfft der weiber kranckheyt. Wegerich same mit wein getruncken, stellet das blût außspeien. Die wurtzel von Wegrich gesotten und mit dem wasser den mund außgespûlet, oder die wurtzel under den zenen kewet, benimpt das zanwee. Die wurtzel auch sampt den blettern in süsssem wein getruncken, heylen die geschwâr der blasen unnd nieren. Seind auch gût zû der verstopffung der leber unnd nieren. Drey diser wurtzel in vier lot wein unnd sovil wasser getruncken, vertreiben das drittâglich feber. Dergleichen vier, das viertâglich. Ettlich hencken Wegrich wurtzel an den hals, vermeynen die krôpff darmit zûvertreiben. [69, 70]

hun smarten. In de ogen gedaan lest het de hitte van diezelfde. Dient ook goed diegenen zo dat tandvlees bloedt en steeds bloed uitspuwen. Gemeld sap gedronken of in de vrouwelijke schaam gedaan stopt de wijven ziekte. Weegbree zaad met wijn gedronken stopt dat bloed uitspuwen. De wortel van weegbree gekookt en met de water de mond uitgespoeld of de wortel onder de tanden gekauwd beneemt de tandpijn. De wortel ook samen met de bladeren in zoete wijn gedronken heelt de zweren der blaas en nieren. Zijn ook goed tot de verstopping der lever en nieren. Drie van deze wortels in vier lot wijn en zoveel water gedronken verdrijft de driedaagse malariakoorts. Dergelijke vier, de vierdaagse. Ettelijke hangen weegbree wortel aan de hals, menen de krop daarmee te verdrijven. [69, 70]

Dodonaeus;

Van Weegbree kap. LX.

Het geslacht

Van de weegbree vind je hier te lande drie geslachten die hier overvloedig groeien en daarboven noch een die in de zoute gronden voortkomt die alle tezamen van vorm op elkaar lijken.

Vorm.

Plantago maior of grote weegbree.

Plantago media of brede Weegbree.

(Plantago major, Plantago media)

1 Grote weegbree heeft grote, brede bladeren die veel op die van de biet lijken en zijn van buiten met zeven ribben bekleed die alle tezamen aan het einde van de bladeren bij de wortel tezamen komen. Zijn stelen zijn rondachtig en een dertig cm of meer hoog, soms roodachtig en spruiten tussen de bladeren van de wortel uit. Van het midden af tot boven toe zijn ze rondom bezet en bekleed met kleine knopjes die eerst kleine bloempjes en daarna

kleine huisjes worden. Daarin liggen kleine, bruine zaadjes die een aar voort brengen die op een toortsje lijkt. De wortel is kort, wit en vingers dik met vele aanhangende witte worteltjes.

Van dit geslacht wordt er een gevonden waarvan de aren of toortsjes zeer dubbel zijn zodat op een aar in plaats van knopjes andere kleine toortsjes met grote menigte voortkomen en elk apart toortsje lijkt op een enkel toortsje van de weegbree.

2 Het tweede geslacht van weegbree is de eerste gelijk, zijn bladeren zijn smaller, kleiner en wat haarachtig en liggen meestal op de aarde uitgespreid en lijken op een schapentong. Zijn stelen zijn rond, wat harig en dragen aan de top aren of toortsjes die veel korter zijn dan bij de eerste weegbree en mooie witte purperachtige bloemen voortbrengen. De wortel is wit en langer dan bij de eerste.

Plantago minor, *Plantago marina*.

(*Plantago lanceolata*, *Plantago maritima*)

3 Het derde weegbree is kleiner dan de tweede. Zijn bladeren zijn lang en smal en ook geribd, net als de bladeren van de andere weegbree's, van kleur zwartgroen en hebben rondom hier en daar kleine puntjes. De stelen zijn kantig en brengen aan het opperste mooie aren met witte bloempjes voort net als de aren van de middelste weegbree. De wortel is kort met vele worteltjes.

4 De zeewegbree is de aller smalste, zijn bladeren zijn lang en zeer smal en dik. Zijn stelen zijn ongeveer een zeventien cm lang en van het midden af tot boven aan toe vol met knopjes die zeer veel op de toortsjes van de grote weegbree lijken. De wortel is vezelachtig.

Plaats.

Deze drie eerste weegbree's groeien hier te lande overal op grasachtige velden en bij de wegen en op sommige vochtige plaatsen. De zeewegbree groeit in zoute gronden aan de dijken en kanten van de zoute wateren en groeit in Zeeland en bij Bergen op Zoom overvloedig. Daar is het allereerst opgemerkt en gevonden door de zeer naarstige herbarist Jan de Vroede wiens arbeid en moeite mij in het schrijven van dit boek zeer verdienstelijk is geweest.

Tijd.

Ze bloeien meestal hier te lande in juni en in augustus. In september is het zaad rijp.

Naam.

Weegbree heet in Grieks *Arnoglosson*, dat betekent *Lingua agni* en lams tong, *Arnion Probateos*, *Polyneuros* en *Heptapleuros*. In Latijn en in de apotheken *Plantago*. In Hoogduits *Wegherich* of het *Schaafzunghe*. In Frans *plantain*.

1 Het eerste geslacht heet tegenwoordig in Latijn *Plantago maior* en *Plantago rubra*. In Hoogduits roter *Wegherich*. In Frans *grand plantain*. Hier te lande rode weegbree.

2 Het ander geslacht wordt in Latijn *Plantago media* genoemd. In Hoogduits middel en breiter *Wegherich*. In onze taal brede weegbree. In Frans *petit plantain*.

3 De derde wordt door sommige in Grieks *Pentaneuros*, dat is in Latijn *Quinque nervia* genoemd en in Latijn *Lanceolata* en *Lanceola*. In Hoogduits *Spitzer Wegherich*. In Nederduits kleine weegbree en hondsribben. In Frans *langeole* en *langeolette*.

4 De vierde wordt door ons *Plantago marina* en in Dietsche zeewegbree genoemd.

Natuur.

Weegbree is koud en droog tot in de tweede graad.

Kracht en Werking.

De bladeren van weegbree die in eten of anders ingenomen worden zijn zeer goed tegen de loop en vloed van catarre en versterken de maag en zijn goed voor diegene die uitdrogen en die hoesten.

Diezelfde bladeren die gekookt en gedronken worden stelpen rode loop en de loop van de buik en zo ook het bloed spuwen, het bloed plassen en bij de vrouwen de overvloedige menstruatie en alle bloedgang.

Als je het sap van weegbree inneemt stelpt en laat het overvloedige braken ophouden en stopt allerhande bloedgang, net als de bladeren en het zaad. De wortel van weegbree die alleen of met de wortels en zaad in zoete wijn gekookt en gedronken wordt openen de verstopte lever en nieren en zijn goed tegen de geelzucht en zweren van de nieren en de blazen.

Men schrijft ook van weegbree dat drie wortels die met water en met wijn ingenomen worden de derdedaagse malariakoorts, en vier wortels de vierdedaagse malariakoorts genezen en verdrijven.

Weegbree is ook goed om te gebruiken tegen alle kwade lopende blaren en zweren, oude en nieuwe wonden, alle hete blaren en gezwellen, tegen de kanker, open gaten, lopende gaten, kwade kriebels en tegen de beten van kwade en dolle honden als de bladeren gestampt en daarop gelegd worden of het sap daar in gedruppeld of vermengd wordt met de pleisters en zalven die daar toe gebruikt worden en goed toe zijn.

Diezelfde bladeren van weegbree verzachten de pijn van het jicht en zijn zeer goed om op de zieke leden te leggen die rood en vol hitte en pijn zijn.

Het sap van weegbree is ook zeer goed tegen de pijn van de oren, smart en verhitte van de ogen als het daar in gedruppeld wordt.

Hetzelfde zaad of het water, waar de bladeren of wortels van weegbree in gekookt zijn, genezen de kwade, hete zweren van de mond, de tandpijn en het bloeden van het tandvlees als je het dikwijls in de mond neemt en de mond daar mede spoelt.

De bladeren van weegbree die met zout vermengd zijn verdrijven de zwerende klieren en blaren bij de oren en keel als het daarop gelegd wordt of als de wortels daarvan aan de hals gedragen worden zoals sommige geschreven hebben.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>